

МАКТАБГАЧА ТУРЛИ YOSHDAGI BOLALARNI JISMONAN SOG'LOM RIVOJLANISHIDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI.

Jabborova Marifat Qodiraliyevna

Farg'ona davlat universiteti

*Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida o'qituvchisi
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ANNOTATSIYA

Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy vaqti o'yin bilan o'tadi. Har bir tarbiyachi o'yin bola hayotining asosiy mazmuni, faoliyati, rivojlanishning muhim vositasi ekanligini e'tiborga olgan holda maktabgacha ta'lim tashkilotida turli o'yinlarni tashkil etish va uning mohiyatini yaxshi bilishi kerak.

Kalit so'zlar: kompleks, analizator, funktsiya, korreksiya, syujet, estafeta, hissiy, jamoaviy, individual.

АННОТАЦИЯ

Дети дошкольного возраста большую часть времени проводят в играх. Учитывая, что игра является основным содержанием жизни, деятельности ребенка и важным средством развития, каждый воспитатель должен организовывать в дошкольной образовательной организации различные игры и хорошо знать их сущность.

Ключевые слова: комплекс, анализатор, функция, коррекция, сюжет, реле, эмоциональный, коллективный, индивидуальный.

Fan texnikani tez suratlarda takomillashuvi hozirgi pedagoglar oldiga ulkan vazifalarni qo'yadi. Kompleks yondashuv asosida bo'lajak tarbiyachilarni pedagogik tayyorgarligini takomillashtirishda ularni kasbga nisbatan qat'iy barqaror qiziqishni uyg'otish, talabalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi faoliyatiga tayyorlash bo'yicha amaliy ishlar, pedagogik tushunchalariga ega bo'lishini ta'minlash ta'lim tizimining oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Tarbiyachilik kasbiga ya'ni, sog'lom avlodning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanishda chinakam murrabiy bo'lishiga havasi, ishtiyoqi zo'r, zamon talablarini tez va chuqur tushunadigan, o'zining ilmiy, ijtimoiy – siyosiy saviyasini, pedagogik mahoratini izchillik bilan amalga oshirib boruvchi, bolalarni sevuchi, haqiqiy vatanparvar va mehnatsevar shaxs erisha oladi.

Ma'lumki, bolalarning asosiy vaqti o'yin bilan o'tadi. Har bir tarbiyachi o'yin bola hayotining asosiy mazmuni, faoliyati, rivojlanishning muhim vositasi ekanligini

e'tiborga olgan holda maktabgacha ta'lim tashkilotida turli o'yinlarni tashkil etish va uning mohiyatini yaxshi bilishi kerak. Shuningdek, maktabacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda harakatli o'yinlarning ahamiyati beqiyosdir.

Harakatli o'yin – bu, bolalarning hissiy, ongli, faol faoliyati bo'lib, harakat vazifalarini xal qilish va o'yin qoidalarini bajarish bilan tavsiflanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida harakatli o'yin – jismoniy tarbiyaning ajralmas vositasidir. Harakatli o'yinlar bolalarda xilma xil harakat ko'nikmalarini o'zlashtirish va takomillashtirishga ko'maklashadi, harakat faolligining miqdoriy va sifat tomonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Harakatli o'yinlar organizmning a'zolari va tizimlarini funktsional rivojlanishini faollashtiradi, har xil analizator funktsiyalarini, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining bir me'yorda saqlashga ko'maklashadi.

Harakatli o'yinlarda bolani shaxs sifatida rivojlanishini katta imkoniyatlari mavjud. Maqsadga yo'naltirilgan pedagogik ta'sir ko'rsatishda harakatli o'yinlar

harakat qobiliyatlarini tarbiyalashi bilan birga, o'zini ifodalash qobiliyatini, mustaqillikni, ijodkorlikni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Harakatli o'yinlar mazmunan o'ta boy va xilma xil bo'lib, ular quyidagicha tasniflanadi:

- yakka tartibdagi va jamoaviy o'yinlar;
- yoshga oid tamoyil bo'yicha- kichik, o'rta va katta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun;
- harakatlarining turi bo'yicha – yugurish, sakrashlar, muvozanatni saqlash, uloqtirish, chirmashib chiqish bilan o'yinlar;
- harakat qobiliyatlari bo'yicha – tezkor-kuch qobiliyatlarini, tezkorlikni, chidamlilikni, chaqqonlikni rivojlantiruvchi o'yinlar;
- harakatlarning jadallik darajasi bo'yicha – harakatlari katta, o'rta va kichkina o'yinlar;
- mazmunining xususiyatlari bo'yicha – qoidalari bo'lgan, syujetli va syujetsiz harakatli o'yinlar; sport o'yinlari (basketbol, futbol, xokkey, badminton va b.) elementlari bo'lgan o'yinlar.

Harakatli o'yinlarni tashkil qilish paytida tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi, uni pedagogik oldindan ko'ra bilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagog, bolada o'yinga qiziqishni uyg'otishi bilan birga, bolalarning rivojlanishidagi ahamiyatli omillarni, bilim, ko'nikma va malakalaridagi aniq o'zgarishlarni ko'ra bilishi va ajrata olishi kerak. Katta e'tibor o'yinni to'g'ri tanlashga qaratiladi: o'yinni o'tkazilish vaqti va joyi, o'yinda ishtirok etuvchilarning soni, ularning harakatlanish tajribasi hisobga olinadi. Pedagogik kuzatuvchanlik, o'yinni boshqarishni, bolalarning harakat xulq-atvorini korreksiya qilishni kerakli usullarini tanlash imkoniyatini beradi.

Kichik guruhda tashkil qilinadigan harakatli o'yinlar murakkab bo'lmagan syujeti va oddiy qoidalari bilan farqlanadi, lekin unga kiritilgan harakatlar xilma xil bo'ladi. O'yinning borishiga ta'sir ko'rsatadigan sezilarli holat – tarbiyachining tushuntirishi hisoblanadi. Ularni, bolalar hissiy, ifodali qabul qiladi, bolani o'yin obraziga tez kirishishiga ko'maklashadigan obrazli syujetli hikoya qilish usuli qo'llaniladi. Tarbiyachi bolalar bilan birga o'yinda ishtirok etadi va bir vaqtning o'zida bosh rolni va ikkinchi darajala rolni bajaradi, o'yin ishtirokchilarini joylashishini, o'zaro harakatlanishlarini, harakat amallarini obrazli bajarilishini kuzatadi, kichkintoylarni birgalikda harakat qilishga o'rgatadi. O'yin harakatlarining mazmuni bolalarga tushunarli bo'lishi muhim bo'lib, bu ularning harakat faolligini oshiradi.

O'rta guruhda o'yinlarning ko'pchiligi, harakatlarning mazmunini va o'yinchilarning o'zaro harakatlari xarakterini belgilaydigan kengaytirilgan syujetga ega. Tarbiyachi, syujetli harakatli o'yinni o'tkazish paytida, o'yin qoidalarini alohida ko'rsatish bilan mazmunini bayon qiladi, har bir bolaning harakatlarini mazmun-mohiyatini va xususiyatlarini ko'rsatadi, o'yin ishtirokchilarida qiyinchilik tug'dirishi mumkin bo'lgan harakatlarni ko'rsatadi. O'yin paytida tarbiyachi barcha bolalar bilan birgalikda harakat qiladi, harakatlarni bajarilishini to'g'riligini, bolalarning harakati, xulq-atvorini baholaydi, jismoniy yuklamani boshqaradi.

Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning harakatli o'yinlarida jarayonning qiziqarliligi katta ahamiyatga ega bo'lmaydi, bu guruhda obrazlari bo'lmagan o'yinlarning soni ortadi. O'yin qoidalari murakkablashtiriladi, bolada o'zining xulq-atvorini boshqarish malakasi shakllantiriladi. Harakatli o'yinlarning barcha turlari, jumladan syujetsiz o'yinlar, estafeta-o'yinlari qo'llaniladi. Tarbiyachi o'yinni tushuntirish paytida, uning mazmunini boshidan to'oxiriga qadar gapirib beradi, keyin savollar yordamida qoidalarni aniqlashtiradi, Shundan so'ng, pedagog o'yin ishtirokchilarining joylarini ko'rsatadi va o'rinlarni taqsimlaydi, yetakchini tayinlaydi, ma'lum bir pedagogik vazifalardan kelib chiqqan holda bolalarning o'ziga yetakchini tanlashni taklif qiladi, yetakchini "sehrli tayoqcha" bilan, sanoq bilan tanlaydi. Tarbiyachi o'yin vaqtida bolalarning harakatlari va o'zaro munosabatlarini, ular tomonidan o'yin qoidalarini rioya qilinishini kuzatadi, har bir usullar yordamida jismoniy yuklamani oshiradi: yugurib o'tish masofasini oshiradi, o'yinda chap berish bilan jadal harakatlarning davomiyligini o'zgartiradi, o'yin matnini ratsional qo'llaydi. Pedagog, o'yinga yakun yasashi paytida bolalar qanday muvaffaqiyatga erishganligini tahlil qiladi. O'yin yakunini muhokama qilishga bolalar jalb qilinadi. Bu, ularni o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishga o'rgatadi. O'yin takroran o'tkazilganida, bolalar uni variantlarini mustaqil tarzda yaratishni o'rganishadi: yangi syujetlarni, ancha

murakkab o'yin vazifalari va qoidalarini o'ylab topishadi, harakatlarning har xil kombinatsiyalarini yaratishadi.

Maktabga tayyorlov guruhida estafeta-o'yinlar keng qo'llaniladi. Ularda ishtirok etish uchun miqdori jihatdan teng bo'lgan ikkita yoki uchta jamoa shakllantiriladi. Pedagog o'yinning mazmunini va qoidalarini aniq va ketma-ket tushuntiradi. Musobaqani boshlashdan oldin, har bir ishtirokchi undan nima talab qilinayotganligini tushunishi, o'yinga moslashishi uchun takrorlash o'tkazish zarur. Avvaliga, bolalarga harakatlarni har xil turlari bo'lgan (yugurish, ikkala ayoqda sakrash) oddiy estafetalar, keyin esa, juftliklardagi va qarama-qarshi estafetalar (ular, oddiy estafetalardan harakatlar juftliklarda bajarilishi bilan farqlanadi) taklif qilinadi. Lekin, faqatgina jamoaviy o'yinlarni va estafeta o'yinlarinigina o'tkazish kerak emas. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarga ham zavq keltiradigan syujetli o'yinlar qiziqarlidir.

Demak maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida o'yin ijtimoiy faoliyat hisoblanib, doimo hayotni aks ettiradi. O'yinni to'g'ri tashkil etish va qo'llash maktabacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, maktab yoshida yaxshi o'qishiga, keyinchalik mehnat faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 uil 9 sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha chora tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3261 sonli Qarori
2. M.Q.Jabborova Bo'lajak tarbiyachilarni pedagogik faoliyatiga tayyorlash ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida TDPU Ilmiy xabarlar. 2022\ 12-son ISSN 2181-9580 (13.00.00 №32)
3. Mahkamjonov K.M., Rasuleva M.Sh., va b. Maktabgacha yoshdagi bolalarning umumiy va kengaytirilgan jismoniy tarbiyasi. T.: "Ilm Ziyo" 2006.
4. P.Yusupova.Maktabgacha ta'lim pedagogikasi.Qo'llanma-1996
5. Jabborova M. Q (2022). Tarbiyachi kasbining ma'naviy axloqiy negizlari. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(Special Issue 2), 64-70.
6. Ahmedov, U. (2019). Interaction patterns in elt teaching: group work and pair worK. Theoretical & Applied Science, (12), 170-172.
7. Sultonov, Usmon Ibragimovich. "METHOD OF CONTROLLING THE TRAINING PROCESS OF LONG-DISTANCE RUNNERS." Eurasian Journal of Academic Research 2.3 (2022): 132-137.

8. Ibragimovich, Sultonov Usmon. "DYNAMICS OF MORPHOLOGICAL INDICATORS IN THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF LONG-DISTANCE RUNNING." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.01 (2022): 129-132.

9. Ibragimovich, Sultanov Usmon. "DYNAMICS OF FORMATION OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL TRAINING OF LONG DISTANCE RUNNERS." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 7.6 (2019)

10. Ziyayev, Abdurakhmon. "SPORTS TOURISM AS A MODULE OF ELECTIVE COURSES OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi* 6 (2023): 707-712.

11. Abdullaevich, Ziyaev Abdurakhmon. "Development of General Physical Qualities of Girls Football Players in Higher Education Institution." *European Journal of Economics, Finance and Business Development* 1.9 (2023): 1-6.

12. Abdullayevich, Ziyayev Abduraxmon. "THE EFFECTIVENESS AND METHODS OF DEVELOPING THE TECHNIQUE OF PLAYING YOUNG BASKETBALL PLAYERS THROUGH SPECIAL EXERCISES." *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW* ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603 11.12 (2022): 123-125.

13. Abdullaevich, Ziyaev Abdurakhmon. "Development of Endurance Qualities of Young Football Players with The Help of Types of Athletics Running." *European Journal of Economics, Finance and Business Development* 1.9 (2023): 7-12.

14. Хамрақулов, Тулқин Тохирович. "РАЗВИТИЕ СИЛОВОЙ ВЫНОСЛИВОСТИ У СТУДЕНТОВ." *INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE* 2.7 (2023): 255-261.

15. Toxirjonovich, Xamraqulov To'lqin. "ANALYSIS OF ISSUES OF LEGAL ACTION FOR VIOLATION OF AGREEMENTS WITH ATHLETES IN UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 175-178.

16. Toxirjonovich, Xamroqulov To'lqin. "Innovative technologist of training students in higher educational institutions of sports and health in uzbekistan." *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW* ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603 11.12 (2022): 106-108.